

Wyrok z dnia 23 października 2008 r.

II PK 74/08

Przepis art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.) nie odnosi się do całości działalności socjalnej w rozumieniu art. 2 pkt 1 tej ustawy, a jedynie do ulgowych świadczeń i usług. Regulamin może przewidywać wydatkowanie środków funduszu na inne cele mieszczące się w ramach działalności socjalnej oraz ustalać inne zasady korzystania z tych świadczeń, np. powszechnej dostępności na równych zasadach w zakresie imprez integracyjnych.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszkowski, Sędziowie SN: Beata Gudowska, Herbert Szurgacz (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 23 października 2008 r. sprawy z powództwa Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” PZ C. Polska SA w W. przeciwko PZ C. SA z siedzibą w W. o przekazanie środków na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych, na skutek skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 8 listopada 2007 r. [...]

1. o d d a ł skargę kasacyjną,
2. odstąpił od obciążenia strony powodowej kosztami postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu wyrokiem z dnia 13 marca 2007 r. częściowo uwzględnił powództwo Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” PZ C. Polska SA przeciwko PZ C. Polska SA z siedzibą w W. o przekazanie środków na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych i nakazał pozwanej zwrócić na konto Funduszu kwotę 1.063.433,21 zł, a dalej idące powództwo oddalił.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że u pozwanej obowiązuje od 6 czerwca 2002 r. Regulamin Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych, w którym postanowiono, że podstawą do prowadzenia działalności socjalnej są preliminarze ustalane co roku po konsultacji z zakładowymi organizacjami związkowymi. Strona pozwana w każdym roku konsultowała ze związkami zawodowymi preliminarze wydatków i w miarę możliwości uwzględniała sugestie strony związkowej co do kwot przeznaczonych na opisane cele. Związki zawodowe nie kwestionowały przeznaczania pieniędzy na tzw. pikniki pracownicze ani nie zgłaszały zastrzeżeń co do uzależnienia prawa do niektórych świadczeń od kryterium stażowego. Strona powodowa podnosiła, że wydatki za lata 2003 do 2005 włącznie zostały poczynione niezgodnie z celami wynikającymi z ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych i określiła sporną kwotę na 2.190.945 zł.

Sąd Okręgowy, na podstawie art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych nakazał pozwanej przekazanie na rzecz Funduszu kwoty 1.063.433,21 zł, a dalej idące powództwo jako nieuzasadnione oddalił.

Apelacje od powyższego wyroku wniosły obie strony.

Związki zawodowe domagały się przekazania na rzecz Funduszu kwoty 1.127.511,79 zł, podnosząc, że wszystkie wydatki z funduszu były czynione niezgodnie z ustawą.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości podnosząc, że wydatki czynione były zgodnie z preliminarzami uzgodnionymi ze związkami zawodowymi, a uzgodnienia te zgodne są z treścią ustawy.

Sąd Apelacyjny-Sąd Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu, wyrokiem z dnia 8 listopada 2007 r. zmienił zaskarżony wyrok poprzez obniżenie zasądzonej kwoty do 159.227,02 zł, oddalenie dalej idącej apelacji strony pozwanej i oddalenie apelacji strony powodowej.

W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny stwierdził, że strona pozwana przestrzegała postanowień Regulaminu Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych dotyczących celów, na które środki funduszu mogą być przeznaczone i procedury uzgodnień preliminarzy wydatków ze związkami zawodowymi. Związki zawodowe akceptowały planowane wydatki, same wprowadziły tzw. kryterium stażowe, aprobowały podział kwot z Funduszu oraz kryteria przyznawania świadczeń. Sąd Apelacyjny zauważył, że poczynione w poszczególnych latach wydatki w zasadzie odpowiadały treści ustawy, a niewielkie odstępstwa dokonane zostały za zgodą wszystkich zaintereso-

wanych. Jedynie wydatki na imprezy integracyjne przekroczyły ustalone limity i te kwoty powinny być zwrócone Funduszowi. Strona powodowa nie może zaś skutecznie domagać się zmiany struktury wydatków, gdy zostały one poczynione zgodnie z ustaleniami stron wyraźnie określającymi cele przeznaczenia środków. Bezzasadne jest także żądanie strony powodowej zwrotu wszystkich wydatkowanych pieniędzy, w tym także świadczeń wypłaconych zgodnie z celem określonym w ustawie (zapomogi, bony świąteczne, dopłaty do wczasów).

Strona powodowa zaskarżyła powyższy wyrok skargą kasacyjną w całości, wnosząc o jego uchylenie i zasądzenie dochodzonej kwoty, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Wyrokowi Sądu Apelacyjnego zarzucono naruszenie prawa materialnego: 1) art. 2 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, przez przyjęcie, że „organizowanie pikników, imprez i wycieczek na warunkach jak u strony pozwanej mieści się w pojęciu działalności socjalnej”; 2) art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń, przez błędną wykładnię, iż tworzenie zasad przyznawania świadczeń może się odbywać według innych przesłanek niż kryterium socjalne; 3) art. 8 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń, przez przyjęcie, że nie doszło do naruszenia przepisów regulujących tryb ustalania zasad podziału i przyznawania środków z Funduszu; 4) art. 8 k.p.; 5) art. 8 ust. 3 w związku z art. 10 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń, przez przyjęcie, że pracodawca nie ponosi odpowiedzialności za gospodarowanie środkami Funduszu wbrew przepisom ustawy; 6) art. 6 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń w związku z art. 16 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, przez błędne przyjęcie, że wadliwie wydatkowane środki pieniężne obciążają koszty działalności zakładu pracy. Ponadto wskazano na naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 328 § 2 k.p.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o jej odrzucenie jako niespełniającej wymogów art. 398⁴ § 2 k.p.c., ewentualnie o odmowę jej przyjęcia do rozpoznania, a w przypadku przyjęcia o jej oddalenie z uwagi na brak uzasadnionych podstaw do jej uwzględnienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. jedynie w szczególnych wypadkach może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej. Sporządzenie uzasadnienie w

sposób nie w pełni odpowiadający stawianym mu wymaganiom może stanowić podstawę skargi kasacyjnej wtedy, gdy przedstawione w nim motywy nie pozwalają na przeprowadzenie kontroli kasacyjnej zaskarżonego orzeczenia. Jedynie bowiem w takim wypadku uchybienie art. 328 § 2 k.p.c. może być - w świetle art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. - uznane za mogące mieć wpływ na wynik sprawy. Nie są nimi natomiast uchybienia uzasadnienia w zakresie precyzji sformułowań, czy też odmienna niż twierdzi strona skarżąca, ocena prawna niektórych elementów sporu.

Skarga nie zawiera innych zarzutów naruszenia przepisów postępowania, co oznacza, że Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi dokonanyymi przez Sąd Apelacyjny.

W zakresie zarzutów naruszenia prawa materialnego spór dotyczy pojęcia działalności socjalnej w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy o z.f.ś.s., w szczególności dopuszczalności dokonywania z Funduszu wydatków na tzw. imprezy integracyjne, a także zasad wydatkowania środków Funduszu, w tym dopuszczalności wydatkowania środków na niektóre świadczenia (usługi) z wyłączeniem „kryterium socjalnego, tj. kryterium uzależniającym przyznawanie ulgowych świadczeń i usług wyłącznie od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do świadczeń”, co stanowi naruszenie art. 8 ust. 1 i 2. Zawarte w skardze zarzuty naruszenia art. 8 ust. 3 w związku z art. 10 oraz art. 6 ustawy o z.f.ś.s., dotyczące żądania zwrotu Funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy, mogłyby być usprawiedliwione dopiero wówczas, gdyby uzasadnione okazały się zarzuty naruszenia przepisów wymienionych poprzednio, stąd też ich rozważenie zostanie dokonane w dalszej kolejności. Skarga zarzuca również naruszenie art. 8 k.p.

Działalność socjalna została zdefiniowana w art. 2 ust. 1 ustawy o z.f.ś.s. Według tego przepisu działalność socjalna oznacza usługi świadczone przez pracodawcę na rzecz różnych form krajowego wypoczynku, działalności kulturalno-oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, udzielanie pomocy materialnej-rzeczowej lub finansowej, a także zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe na warunkach określonych umową. Nie ulega wątpliwości, że kwestionowana przez skarżącą działalność w postaci imprez masowych, jak pikniki, „andrzejki”, organizowanie wycieczek - mieści się w pojęciu działalności socjalnej jako rodzaj działalności rekreacyjnej, względnie działalności w postaci różnych form krajowego wypoczynku. Skarżąca kwestionując zasadność wydatkowania środków Funduszu w wymienionym zakresie, wskazuje na wyrok Sądu Najwyższego z 20 sierpnia 2001 r., I PKN 579/00 (OSNP

2003 nr 14, poz. 331), jednak nie dostrzega, że w wymienionym wyroku ten rodzaj działalności został uznany za sprzeczny z ustawą nie dlatego, że wykraczał poza pojęcie działalności socjalnej, wyznaczającej granice wydatkowania środków Funduszu, ale z tego powodu, iż była ona prowadzona niezgodnie z regulaminem korzystania ze środków Funduszu, który wiążąco określa kierunki wydatkowania środków. Należy dodać, że w judykaturze niejednokrotnie utożsamia się pojęcie działalności socjalnej z przyznawaniem pomocy ze środków zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, co nie ma żadnego uzasadnienia w przepisie art. 2 ust. 1 w związku z art. 8 ust. 1 ustawy o z.f.ś.s. (por. orzeczenie WSA z 13 lutego 2007 r., III SA/Wa 4283/06, Monitor Podatkowy 2007 nr 10, poz.42, w którym stwierdzono, że zorganizowanie imprezy okolicznościowej (integracyjnej) dla wszystkich uprawnionych bez uwzględnienia ich sytuacji życiowej, stałoby w sprzeczności z warunkami, na jakich może być przyznawana pomoc z Funduszu i że sytuacja taka byłaby sprzeczna z obowiązującymi przepisami prawa).

U strony pozwanej § 4 regulaminu przewidywał dofinansowanie ze środków Funduszu imprez kulturalno-rekreacyjnych i wypoczynku grupowego. Jak ustalił Sąd Okręgowy, wysokość wydatków określał preliminarz wpływów i wydatków, ustalany po konsultacji ze związkami zawodowymi. Ponieważ u strony pozwanej limit wydatków na imprezy integracyjne został przekroczony, Sąd Apelacyjny nakazał pracodawcy zaskarżonym wyrokiem zwrot na rzecz Funduszu kwoty przekroczonych wydatków. Sąd Apelacyjny trafnie uznał prawnie wiążący charakter preliminarza wydatków. Wynika to stąd, że po pierwsze, regulamin, jako akt oparty na ustawie, stanowi źródło prawa pracy w rozumieniu art. 9 Kodeksu pracy, to znaczy akt o charakterze normatywnym, ustanawiający prawa i obowiązki, które mogą być egzekwowane przez uprawnione podmioty, a po drugie, regulamin może precyzować sposób realizacji niektórych ogólnych kompetencji, np. w zakresie planowania wydatków. Strony uchwalające regulamin przewidziały w nim utworzenie „Preliminarza Wpływów i Wydatków” (§ 1 ust. 1). Taki preliminarz ma tę samą moc prawną co regulamin. Przekazanie Regulaminem ustalania treści preliminarza pracodawcy po konsultacji z zakładowymi organizacjami związkowymi, nie narusza przepisów ustawy.

W związku z drugą grupą zarzutów, dotyczących zasad korzystania przez pracowników (i inne uprawnione osoby) ze środków Funduszu, należy najpierw podkreślić, że wbrew stanowisku strony powodowej art. 8 ust. 1 ustawy o z.f.ś.s., określającej zasady przyznawania usług i świadczeń, nie odnosi się do całości działalności

socjalnej zakładu pracy. Według jego wyraźnego brzmienia odnosi się on wyłącznie do przyznawania ulgowych usług i świadczeń, co powinno być uzależnione od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania ze środków Funduszu. Jest oczywiście dopuszczalne przeznaczeniem regulaminem zakładowym całości środków Funduszu na usługi (świadczenia) przyznawane na zasadach ulgowych i wówczas znajduje zastosowanie zasada przyznawania świadczeń wedle kryteriów określonych art. 8 ust. 1, czyli według tzw. kryterium socjalnego. Natomiast w wypadku, kiedy regulamin przewiduje wydatkowanie środków na inne jeszcze cele - mieszczące się w ramach działalności socjalnej - może on ustalać inne zasady korzystania z tych świadczeń, np. powszechnej dostępności na równych zasadach imprez integracyjnych. Interpretacja taka znajduje uzasadnienie nie tylko w wyraźnym brzmieniu art. 8 ust. 1, ale wynika również z wykładni językowo-logicznej ustępu drugiego tego przepisu. Ustęp drugi ma szerszy zakres znaczeniowy niż ustęp pierwszy. Nie odnosi się on bowiem wyłącznie do przyznawania ulgowych świadczeń i usług, ale dotyczy „korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu”, to znaczy dotyczy on wszystkich świadczeń (usług), które może finansować Fundusz. Zasady korzystania z nich określa regulamin „z uwzględnieniem ust. 1”, co oznacza, że odnośnie do innych świadczeń niż wymienione w ustępie 1, regulamin może określać odmienne zasady korzystania z nich. Na rzecz prezentowanego stanowiska przemawia też wykładnia funkcjonalna. Trudno bowiem przyjąć, że korzystanie z takich form działalności socjalnej jak spotkania integracyjne miałyby być uzależnione od tzw. kryterium socjalnego, czyli od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z Funduszu. Zaprzeczałoby to istocie tej usługi. Gdyby jednak w ramach tej usługi przewidziano na rzecz uczestników dodatkowo ulgowe świadczenia (usługi), to powinny one zostać uzależnione od kryterium socjalnego. Strona skarżąca nie wykazała, by przeznaczając środki Funduszu na kwestionowane imprezy integracyjne przewidziano w ich ramach przyznawanie ulgowych świadczeń i usług.

Na uzasadnienie swojego stanowiska, że całość świadczeń z Funduszu może zostać przyznawana jedynie w oparciu o kryteria socjalne, strona pozwana powołuje wyrok Sądu Najwyższego z 20 sierpnia 2001 r. (przytoczony już powyżej), a także wyrok z 25 sierpnia 2004 r., I PK 22/03 (OSNP 2005 nr 6, poz. 80). Istotnie w wymienionych orzeczeniach Sąd Najwyższy stwierdza, że sprzeczne jest z ustawą wydatkowanie środków Funduszu niezgodnie z zasadą ich przyznawania według kryte-

rium socjalnego, to jest kryterium uzależniającego przyznawanie ulgowych usług i świadczeń wyłącznie od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z funduszu. Wprawdzie wskazuje się w tym kontekście na art. 8 ust. 1, jednak stanowcze stwierdzenia o wyłączności kryterium socjalnego mogą sugerować, że jest ono zasadą jedyną w zakresie wszystkich świadczeń (usług) mieszczących się w ramach działalności socjalnej. Zdaniem Sądu Najwyższego w składzie orzekającym kryterium socjalne, o którym mowa w art. 8 ust. 1 ustawy o z.f.ś.s., odnosi się jedynie do przyznawania ulgowych świadczeń i usług, nie dotyczy ono natomiast innych świadczeń i usług, o których mowa w art. 2 ust. 1 ustawy.

Skoro więc nie zostały skutecznie zakwestionowane wydatki z Funduszu poczynione przez stronę pozwaną na tzw. imprezy masowe, nie są usprawiedliwione zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące naruszenia art.8 ust. 3, art. 10 i 6 ustawy. Nie jest również usprawiedliwiony zarzut naruszenia art. 8 k.p. Wprawdzie w orzecznictwie przyjmuje się, że art. 8 k.p., choć dotyczy stosunku pracy, to jednak może być stosowany w szerszym zakresie do stosunków zbiorowego prawa pracy (por. powołany już wcześniej wyrok Sądu Najwyższego z 25 sierpnia 2004 r.), to w rozpoznawanej sprawie zarzut ten jest chybiony. Sąd Apelacyjny wskazał jedynie, iż skoro w świetle obowiązującego prawa związku zawodowe prawomocnie zdecydowały o przeznaczeniu środków Funduszu na imprezy integracyjne i o warunku stażu pracy, nie można domagać się zwrotu środków z argumentacją, że zostały wydane niezgodnie z przepisami, gdyż byłoby to sprzeczne z art. 8 k.p.

Z przytoczonych motywów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku.

=====